

Malatya Kent Kimliğinin Korunmasına Yönelik Yaklaşımlar: Karakavak Camii Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme

Approaches To Preserving Malatya Urban Identity: The Case Of Karakavak Mosque

ÖZET

Yüzyıllar boyunca insanların ve toplumların sosyo-kültürel ve fiziki normlar doğrultusunda şekillendirdiği ve günümüze kadar varlığını sürdüren kentler; bölgenin karakteristik özelliklerini ve kimliğini yansıtmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde oluşan yollar, yapısal dokular ve simgesel nitelikteki kültürel miras yapıları kentin kimliğini yansıtan önemli verilerdir. Kültürel ve mimari mirasın korunması, sürdürülebilir kent gelişimine katkı sağlayarak geçmiş ve gelecek arasında bağ kurmaktadır. Bu bakımdan Anadolu'nun önemli yerleşim alanlarından birisi olan Malatya, kendine has kent ve kırsal kent kimliğine sahip önemli bölgelerdendir. Çalışma alanı olarak Malatya kent ve kırsal kimliğini hızla kaybeden Karakavak Mahallesi özelinde Tarihi Karakavak Camii seçilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Malatya'nın Yeşilyurt ilçesine bağlı Karakavak Mahallesi'nde hızlı kentleşme sürecinin kültürel ve tarihi doku üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışmada nitel yöntem esaslı betimsel analiz yöntemi uygulanarak, Karakavak Mahallesi'nde bulunan ve kırsal kerpiç mimarinin önemli eserlerinden biri olan Tarihi Karakavak Camii'nin kent kimliği üzerindeki etkileri incelenmiş, yapının kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlamak ve kentleşme sürecinde bu kimliğini nasıl korunabileceğine dair öneriler sunulmuştur. Çalışma sonucunda, caminin yeniden işlevlendirilmesiyle kültürel sürdürülebilirliğinin sağlanması ve mahallenin kentleşme sürecinde kimliğinin korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, Koruma, Kültürel miras, Karakavak Camii, Yeniden işlevlendirme

ABSTRACT

Cities, shaped over centuries by the socio-cultural and physical norms of individuals and societies, have endured to the present day and reflect the characteristic features and identity of their respective regions. Roads formed throughout the historical process, structural patterns, and symbolically significant cultural heritage buildings constitute essential elements reflecting the identity of the city. The preservation of cultural and architectural heritage contributes to sustainable urban development by establishing a link between the past and the future. In this context, Malatya, one of the significant settlements of Anatolia, is among the prominent regions with its distinctive urban and rural identity. As the study area, the Historical Karakavak Mosque, located in Karakavak Neighborhood—where Malatya's urban and rural identity is rapidly deteriorating—has been selected. The aim of this study is to examine the impacts of the rapid urbanization process on the cultural and historical fabric of Karakavak Neighborhood in Yeşilyurt District of Malatya. In the study, a descriptive analysis method based on a qualitative approach was employed to examine the impacts of the Karakavak Mosque—one of the significant examples of rural adobe architecture located in Karakavak Neighborhood—on urban identity. Furthermore, recommendations were presented to ensure the cultural and environmental sustainability of the structure and to address how this identity can be preserved within the process of urbanization. As a result of the study, recommendations were proposed for ensuring the cultural sustainability of the mosque through its adaptive reuse and for preserving the neighborhood's identity within the process of urbanization.

Keywords: Urban identity, Conservation, Architectural heritage, Historical Karakavak Mosque, Re-functioning

GİRİŞ

Kent sadece örgütlü yapıların bir araya gelmesiyle oluşan mekân topluluğu değil, aynı zamanda bulunduğu coğrafi çevre ve toplum aracılığıyla şekillendirilen kültürel dinamiklerle bütünleşen bir sistemdir (Demir ve Kakdaş Ateş, 2020). Bu çok bileşenli dinamik yapı, süreç içerisinde kullanıcının istekleri doğrultusunda ve zorunlu sebeplerle değişime uğramaktadır. Bazı değişim ve dönüşümler kentin özgün sosyo-kültürel ve fiziksel değerlerini yitirmesine yol açarken, bazı değişimler ise kültürel mirasın aktarılmasına katkıda bulunmaktadır (Kalabay Baş ve Demir Kayan, 2024).

Murat Şahin¹
Pınar Akbulut²

How to Cite This Article

Şahin, M. & Akbulut, P. (2025).
“Malatya Kent Kimliğinin
Korunmasına Yönelik
Yaklaşımlar: Karakavak Camii
Örneği Üzerinden Bir
Değerlendirme” International
Social Sciences Studies Journal,
(e-ISSN:2587-1587) Vol:11,
Issue:10; pp:1836-1851. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17456280>

Arrival: 15 September 2025
Published: 25 October 2025

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Elazığ, Türkiye. ORCID: 0000-0001-6733-1136

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Elazığ, Türkiye. ORCID: 0009-0009-4013-3653

Kültürel, sosyal, teknolojik ve ekonomik gelişmeler, dünya toplumları üzerinde etkili olarak kentlerin farklı biçimlerde şekillenmesine neden olmaktadır. Geçmişte kültürel yapıya bağlı ve doğal çevreyle uyum içerisinde gelişen kentsel doku, günümüzde teknolojik ve ekonomik değişimler doğrultusunda şekillenmektedir. 20. yüzyılın beraberinde getirdiği değişimler, kentlerin toplumsal yapılarında ve mekânsal düzenlerinde dönüşümü zorunlu kılmıştır (Topçu, 2011).

Kentlerin tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, toplumların kültürel birikimlerini, düşüncelerini ve yaşantılarını mekâna yansıttıkları görülmektedir. Günümüzde ise teknolojik ve ekonomik değişimlerin yön kazandığı kentleşme dinamikleri, mekânsal dönüşümlere neden olmaktadır. Bu dönüşümler olumsuz sonuçlar doğursa da, günümüz kent kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilebilir. Özellikle hızlı kentleşme ve kontrolsüz nüfus artışı, mevcut kent dokusunun bozulmasına neden olan temel etmenlerdendir. Türkiye’de bu süreç, özellikle 1950 sonrası kontrolsüz nüfus artışı, göç ve kentleşme dinamikleriyle hız kazanmıştır. 1980 sonrasında ise neo-liberal politikalarla hızlı büyüme ve mekânsal değişimler yaşanmıştır. Bu gelişmeler, kentlerin kimlik sorgulamasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Topçu, 2011).

Kent kültürü, kent kimliğinin oluşumundaki en önemli unsurlardan biri olarak, kent kullanıcıları tarafından oluşturulan somut ve soyut değerlerin bütünüdür (Hayta, 2016). Zaman içerisinde, yaşanan değişim ve dönüşümler kültürel değerlerin kaybolmasına ve kentlerin özgürlüklerini yitirmesine neden olabilmektedir. Kent kimliğinin korunabilmesi, kentin mevcut kültürel değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasıyla mümkündür. Kentlerin özgünlüklerini ve kimliklerini koruyabilmek için değişim ve dönüşümlerin olumlu ve olumsuz yönleri iyi analiz edilmeli, uygulamalar kentin mevcut değerlerine zarar vermeyecek şekilde planlanmalıdır (Köse ve Dönmez, 2021).

Malatya, geçmiş çağlardan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış köklü bir tarihe sahiptir. Coğrafi konumu ve tarihsel geçmişi açısından önemli bir yerleşim merkezi olan şehir, zaman içinde kimliğini etkileyen çeşitli olaylar yaşamış, ancak sahip olduğu somut ve soyut kültürel değerleri koruyarak günümüze aktarmayı başarmıştır (Karabacak, 2013; Tuncer, 2007). Bu bağlamda Malatya şehrinin Yeşilyurt ilçesine bağlı Karakavak Mahallesi, hızlı bir kentleşme ve modernleşme süreciyle birlikte önemli değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Bu süreç Karakavak Mahallesi’ndeki yerel kültürü, tarihsel dokuyu ve kent kimliğini yansıtan kerpiç yapı malzemesi ile inşa edilmiş geleneksel yapıların varlığını tehdit eder hale getirmiştir. Günümüzde bu yapılar yok olma tehlikesi altındadır. Bölgenin kültürel sürekliliği açısından yapıların belgelenmesi ve acil koruma önlemleri alınması gereklidir.

Malatya kırsal kerpiç mimarisinin korunması, bölgenin çok katmanlı tarihsel geçmişini yansıtan yapıların, kent kimliğinin ve yaşam kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma alanı olarak Malatya kırsal kent kimliğini yansıtan ve günümüzde hızlı yok olan Karakavak Mahallesi ve Tarihi Karakavak Camisi seçilmiştir. Çalışmada nitel yöntem esaslı betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada, Karakavak Mahallesinde bulunan ve kırsal kerpiç mimarinin önemli eserlerinden biri olan Tarihi Karakavak Camii’nin kent kimliği üzerindeki etkileri incelenmiş, yapının kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlamak ve kentleşme sürecinde bu kimliğin nasıl korunabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın amacı Karakavak Mahallesinde bulunan ve kırsal kerpiç mimarinin önemli eserlerinden biri olan Tarihi Karakavak Camii’nin kent kimliği üzerindeki etkilerini incelemek, yapının kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlamak ve kentleşme sürecinde bu kimliğin nasıl korunabileceğine dair öneriler sunmaktır. Bu kapsamda mahalle ve kent kimliğini yansıtan ve günümüzde atıl durumda bulunan Tarihi Karakavak Camii’nin yeniden işlev verilerek korunması ve Malatya kent kimliğini yansıtan bu kerpiç caminin öneminin ortaya konması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çalışma Malatya-Karakavak Camii’nin kent kimliği içerisindeki konumunu güçlendirerek Malatya kent kimliğini vurgulayan çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Kent kimliğinin temel bileşenlerinden olan kültürel, tarihi ve mimari mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, sürdürülebilir kent gelişimine katkı sağlayarak geçmiş ve gelecek arasında köprü kurmaktadır.

KENT KİMLİĞİ

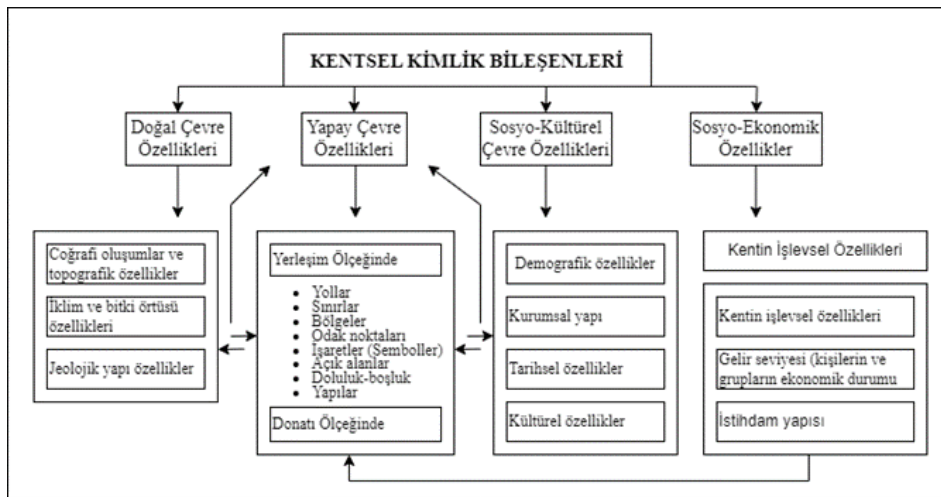
Kent kimliği, şehirlerin tarihsel, sosyal, kültürel ve fiziksel bileşenlerini oluşturan, kent kullanıcılarının deneyimlerini, mekânlarla kurdukları bağları ve kolektif hafızalarını şekillendiren, kentleri birbirinden ayıran özgün bir karakterdir (Lynch, 1960). Kent kimliği, kentlerin sosyokültürel yapısı, tarihsel geçmişi, doğal ve yapay çevre unsurları ile doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda kent kimliğini oluşturan bileşenler çevresel ve toplumsal kimlik çerçevesinde ele alınabileceği gibi kent kullanıcılarının mekânlara yüklediği anlam ve değerleri de kapsamaktadır (Köse ve Dönmez, 2021).

Kentlerin tarihsel gelişim süreçleri incelendiğinde, iyi korunmuş kentlerin daha özgün bir kimlik sergilediği görülmektedir. Bu kentlerde doğal yapı, kültürel izler, iklimsel özellikler, yerel malzeme ve yapım tekniği kullanımı kolaylıkla gözlenebilmektedir (Çöl, 1998). Kent kimliğinin ana bileşenleri kentin sosyal ve kültürel dinamiğini oluşturan kent sakinleri, çevre ve mekânlardır. Kentlerde bulunan dini yapılar, yönetim ve kamu binaları, savunma yapıları, heykeller, ticaret yapıları, kültürel ve sanatsal yapılar gibi anıtsal yapılar yapıldıkları dönemin ve mimari üslubun temsilcisi olarak kent silüetine özgün değer katmaktadır (Çöl, 1998). Günümüzde değişen kültürel, sosyal ve ekonomik dinamikler karşısında kentlerin kimliğini koruması yaşamsal bir gereklilik haline gelmiştir (Ekinci, 1992, s. 39; Kaymaz, 2013).

Kent kimliğini şekillendiren unsurlar genellikle toplumsal ve çevresel kimlik çerçevesinde ele alınmaktadır. Toplumsal kimlik, kültürel miras, sosyo-ekonomik yapı, yaşam tarzı ve demografik yapının bütünüdür. Çevresel kimlik ise iklim, bitki örtüsü, topoğrafik yapı gibi doğal çevre elemanlarını ve yerleşim özellikleri, kent sembolleri gibi yapay çevre elemanlarını kapsamaktadır. Kısacası kültür, fiziksel yapıları içeren somut kültürel değerler ve gelenek görenek ve toplumsal kurallar gibi soyut kültürel değerlerden oluşmaktadır. Kültürel mirasın korunması, kent kimliğinin devamlılığı ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Günümüzde kent kimliklerinin kaybolma riski, kültürel mirasın korunmasını her zamankinden daha önemli hale getirmektedir (Köse ve Dönmez, 2021). Her kent, özgün kimlikli özellikler aracılığıyla kültürü oluşturur, barındırır, kültürün bir ürünü olarak kendini var eder. Kent kimliğini ‘geçmişten geleceğe’ uzanan bir devamlılık olarak algılamak ve kavramsallaştırmak önemlidir. Kent kimliğinin korunmasını iki temel ilkeye dayanmaktadır;

- ✓ Tarihsel geçmişi koruyarak yenileşme
- ✓ Gelişimi ve yenileşmeyi engellemeyecek bir restorasyon sürecinin benimsenmesi (Erdoğan, 2010, s. 194).

Bir kentin karakteri ve kimliği, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, doğal ve yapılaşmış çevrenin mekânsal özellikleriyle bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çalışma kapsamında yapılan literatür taramasında kent kimliği bileşenleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Kentsel kimlik bileşenleri

Kaynak: Topçu, 2011.

Kubat (1995), yerleşim yerlerinin kimlik kazanmasını sağlayan yapay çevre bileşenlerini şu şekilde sıralamaktadır.

- ✓ Yapıların yol özellikleri ve yol ağı ile olan bağlantıları
- ✓ Yapıların boyutları arasındaki ilişkiler (yapılar arasındaki baskınlık durumu)
- ✓ Yapı gruplarının düzenlenişi ve mekânsal etkileşimler (yapılar arasındaki açıklık, büyüklük, yapısal yoğunluk, yapı sayısı) (Topçu, 2011)

Ünügür (1996) çalışmasında, yapay çevrenin kentsel kimlik rolünü, donatı yerleşim ve sembolleşmiş elemanlar ölçeği olarak üç ana kategoride incelemiştir. Rob Krier çalışmasında, kentsel yapay çevrenin iki ana kategoriden oluştuğunu vurgulamıştır. Worskett (1969) çalışmasında, kent kimliğinin yapay çevre bağlamında kapalı ve açık mekânlar, sokak dokuları ve görsel öğeler aracılığıyla tanımlanabileceğini belirtmektedir. Shirvani (1996) çalışmasında, kentin yapay çevre şeklini belirten öğeleri; açık alanlar, yapı formları ve kütlesi, dolaşım ağları, fonksiyonellik ve işaretler olarak beş ana kategoride tanımlamaktadır (Topçu, 2011).

Literatürde ortaya koyulan yaklaşımlar doğrultusunda, bu çalışmada aşağıdaki bileşenler temel alınmıştır.

- ✓ Yollar
- ✓ Kentsel doluluk ve boşluk
- ✓ İmgesel elemanlar

Karakavak Camii ve çevresindeki mahalle dokusu, kentsel kimlik bileşenleri çerçevesinde ele alındığında farklı unsurların bir arada görüldüğü özgün bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yollar, kentsel doluluk-boşluk ve imgesel elemanlar gibi bileşenler Malatya kent kimliğinin mekânsal, imgesel ve morfolojik açıdan değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

MALATYA KENT DOKUSU

Malatya şehrinin kent dokusu; iklimi, tarihi gelişimi, coğrafi yapısı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı ile şekillenmiştir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapması kentin mimari yapısına ve kent dokusuna yansımıştır. Şehir aktif fay hatlarının bulunduğu bir bölgededir. 2020 Elazığ ve 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası şehirdeki güvenli yapılaşmanın artırılması önemli hale gelmiştir. Ancak deprem riski ve hızlı kentleşme kent kimliği üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Malatya'nın Konumu ve Coğrafi Özellikleri

Bilinen en köklü geçmişlerden birine sahip olan Malatya şehri, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası'nda yer almaktadır. Şehir, Mezopotamya, Orta Asya ve Orta Doğu'dan gelen ticaret yollarının kesişim noktasında olması nedeniyle büyük bir stratejik öneme sahiptir (Şahin, 2020) (Şekil 2).

Şekil 2: Malatya'nın Konumu

Kaynak: Saygılı, 2015.

Malatya'da coğrafi açıdan dağlara, ovalara ve platolara rastlanmaktadır. Bu topografik nitelikler, yöre de farklı iklim tiplerinin görülmesinde etkili olmuştur. Ortalama yükseltisi 900 metre olan Malatya şehri, karasal iklim etkisinde olup, yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve karlı geçmektedir. Yükseltisi, denize olan uzaklığı ve topografik yapısı nedeniyle hem yıllık hem de günlük sıcaklık farkı belirgindir (Kaymaz, 2014). İklim koşulları bölgedeki geleneksel mimariyi doğrudan etkilemektedir.

Malatya'nın Tarihi Özellikleri

Malatya ile ilgili literatür incelendiğinde, geçmişi oldukça eski tarihlere dayanan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli bir yerleşim merkezi olduğu görülmektedir (Tuncer, 2007). Kent, Asur döneminde, Melidda, Melit, Melita ya da Melid olarak adlandırılırken, Hitit döneminde ise Meliddou, Melid, Maldiya ve Malitâ olarak adlandırılmıştır (Kınalı, 1962; Oğuz, 2000). Özellikle 1908 sonrası Malatya şehrinin tarihine dair araştırmalar artmış ve kentin geçmişi ortaya çıkarılmıştır. Yapılan çalışmalarda şehirleşme sürecinin erken dönem izlerine şehrin 7 km kuzeydoğusunda bulunan Arslantepe'de rastlanmaktadır (Şekil 3). Malatya'da gerçekleştirilen çeşitli kazılarda; Urartu, Med, Asur, Kapadokya Krallığı, Slevkos, Pontus, Roma, Bizans Arap ve Sasani egemenliklerine ait izlere de rastlanmıştır (Ağaladağ, 2016).

Şekil 3: Arslantepe Höyüğü kuşbakışı görünüşü

Kaynak: Akalın, 2023.

Malatya şehri; Hitit, Urartu, Asur ve Roma gibi büyük uygarlıkların etkisinde kalmış, bulunduğu stratejik konumu nedeniyle Bizans ve İslam devletleri arasında büyük mücadelelere sahne olmuştur (Darkot, 1988). Şehir Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler'in hakimiyetine girmiş, önce Danişmentliler'in merkezi daha sonra ise Selçukluların egemenliği altına girmiştir. Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'nun doğusundaki en önemli şehir merkezlerinden biri haline gelmiş, Osmanlı Döneminde ise önemli bir ticaret merkezi olmuştur. 19. yüzyıl başlarında halk bugünkü Malatya'nın bulunduğu yere taşınmış, Cumhuriyet'in ilanından sonra il statüsü kazanan şehir 1932 yılında ise demiryolu bağlantısı sağlanmasıyla şehrin gelişimi hızlanmıştır. 1950'li yıllardan itibaren de kentleşme süreci hız kazanmıştır (Kaymaz, 2014). Sanayi yatırımlarının artması, demir yolu bağlantısının güçlenmesi ve kırsaldan kente göçün artmasıyla birlikte kent hızla büyümüş; ancak bu hızlı kentleşme, plansız yapılaşmayı beraberinde getirerek kent kimliğinin bozulmasına yol açmıştır.

Şekil 4: Malatya 1950'li yıllar

Kaynak: Darkot, 1988.

Malatya'nın Kültürel ve Mimari Özellikleri

Malatya'nın mimari gelişimi, farklı kültürlerin etkisiyle biçimlenen yapılarla temsil edilmektedir. 14. Yüzyıl ve sonrasında inşa edilen anıtsal eserlerin büyük bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Bunun yanı sıra geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen ve günümüze ulaşan kültürel miras niteliğindeki sivil mimarlık eserleri bu sürecin anlaşılmasında da önemli rol oynamaktadır. 14. yüzyıl ve sonrasında inşa edilen birçok kervansaray, cami, hamam, eğitim yapısı ve dini yapı günümüze ulaşmıştır. Malatya geleneksel mimarisi ise; iklim koşullarına, coğrafi yapıya, bölgenin sosyo-kültürel yapısına uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

- ✓ Yazın serin kışın sıcak bir ortam sağlamak amacıyla kalın taş ve kerpiç duvarlar kullanılmıştır. Kullanılan yerel malzemeler ısı yalıtımı sağlayarak sıcaklık değişimlerini dengelemektedir. Yapılar genelde bitişik nizam olarak tasarlanmıştır (Şahin ve Eroğlu, 2023, s. 773).
- ✓ Kırsal bölgelerde taş ve kerpiç, kent merkezinde ise kesme taş ve ahşap kullanımı yaygındır (Şahin ve Eroğlu, 2020, s. 717).
- ✓ Gerek kentsel gerekse kırsal mimaride kerpiç malzeme kullanımının en yaygın olduğu şehirlerden biridir.
- ✓ Hava sirkülasyonu sağlamak ve gölgelik alanlar oluşturmak amacıyla avlulu mekân kullanımı yaygındır.
- ✓ Isı kayıplarını önlemek amacıyla küçük ve dar pencereler tercih edilmiştir.
- ✓ İç mekân sıcaklığını dengelemek ve gölgelik alan oluşturmak amacıyla geleneksel mimaride ahşap cumba ve saçak kullanımı yaygındır.

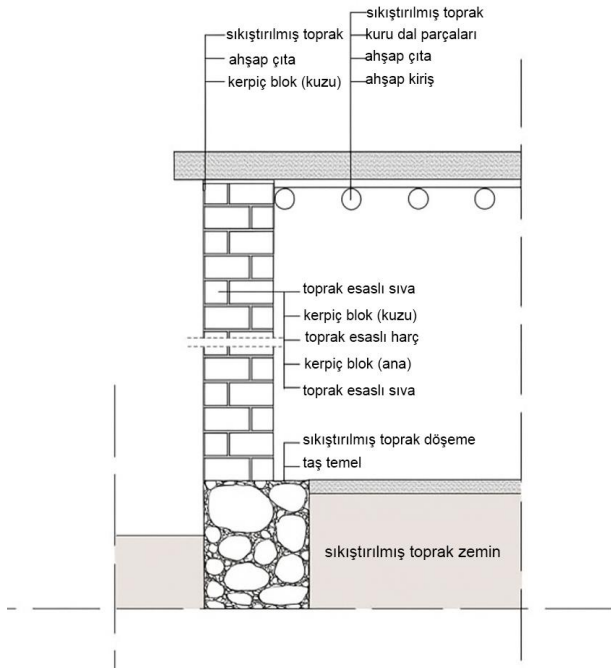
MALATYA KIRSAL KERPIÇ MİMARİSİ

Malatya şehri, yalnızca kentsel mimarisiyle değil kırsal mimarisiyle de dikkat çekmektedir. Malatya, Türkiye genelinde kerpiç yapı stokunun en yoğun olan 4 yöreden biri olarak öne çıkmaktadır (Olğun, 2021). Hem kırsal alanda hem de kentsel alanda kerpiç yaygın olarak kullanılan temel yapı malzemelerinden biridir. Çeşitli kaynaklarda su ile balçık haline getirilmiş uygun nitelikteki toprağa saman ilave edilip ahşap kalıplara dökülerek açık havada, güneşte kurutulan ve pişmemiş tuğla olarak tanımlanan kerpiç malzeme hem ekonomik olması hem de iklime uyumlu yapısıyla uzun süre tercih edilmiştir (Arsen, 1956; Olğun ve Karatosun, 2023).

Malatya kent merkezinde, kentsel ölçekte birçok kerpiç yapı günümüze ulaşmamış olsa da kırsal mimaride özgün işlevlerini koruyarak günümüze ulaşan kerpiç yapılar mevcuttur. Söz konusu yapılar ağırlıklı olarak konut işlevinde olmakla birlikte kırsal alanda geleneksel yapıım tekniği kullanılarak inşa edilen kerpiç cami, okul ve tarım amaçlı yapılarda bulunmaktadır. Kerpiç malzemenin, kırsal dağlık yerleşimde harç olarak tercih edildiği, düz yerleşimde ise ana yapı malzemesi olarak kullanıldığı görülmüştür (Olğun, 2021). Kerpiç malzemenin tarih boyunca özellikle kırsal alanda yoğun olarak tercih edilme nedenleri:

- ✓ Ekonomik etkenler: Basit araçlarla, düşük maliyetle üretilebilmesi
- ✓ İklim etkeni: Doğal ısı yalıtımı sağlaması
- ✓ Geleneksel etkenler: Halk arasında kerpiç yapı malzemesinin daha sağlıklı bulunması
- ✓ Ulaşılabilirlik: Su, toprak ve saman gibi kolay temin edilebilen yerel malzeme kullanımı
- ✓ Sürdürülebilirlik: Kerpiç malzemenin, geri dönüştürebilir çevreye zarar vermeyen malzemedan oluşması
- ✓ Üretim kolaylığı: Kerpiç malzemenin kolay şekillendirilmesi şeklinde sıralanabilir (Çelebi, 1979; Çelebi, 2012).

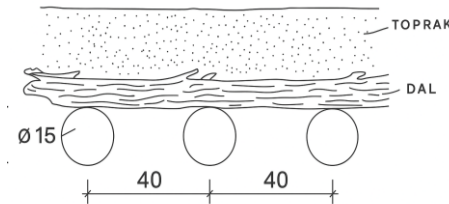
Kerpiç yapıım tekniğinde, kalıplar aracılığıyla üretilen ve bölgesel olarak farklılık gösterebilen kerpiç bloklar genellikle 30x30x15 cm ana blok ve 30x15x15 cm kuzu bloklar temel yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır. Bu bloklar yatay ve düşey düzlemde üst üste dizilerek duvar gibi yapı elemanlarını oluşturulmaktadır (Çelebi, 2012). (Şekil 5).

Şekil 5: Tek katlı kerpiç bir yapının strüktürel kesit krokisi

Kaynak: Olğun, 2023.

Malatya kırsal kerpiç mimarisinde genellikle yığma kerpiç sistem kullanılmaktadır. Kerpiç yapıların üst örtü sistemi ise genellikle ahşap kirişlerin üzerine yerleştirilen bir döşeme ve döşeme üzerine yerleştirilen sıkıştırılmış toprak tabakasından oluşmaktadır. Bu sistemde kullanılan taşıyıcı ahşap malzeme yöreden yöreye farklılık göstermekle birlikte genellikle çapı 15-25 cm olan kavak ya da söğüt tercih edildiği görülmektedir. Kiriş arası mesafeler ise 30-60 cm aralığında düzenlenmiştir. Kiriş üzerinde bulunan döşeme tabakasında ise saz demetleri, ince dallar ya da çalılar gibi doğal malzemeler kullanılmıştır. En üst katmanda bulunan sıkıştırılmış toprak tabakası ise yapının su ve ısı yalıtımı tabakası görevini üstlenmiştir (Kafescioğlu, 1949). (Şekil 6)

Şekil 6: Kerpiç yapı üst örtü sistemi detayı

Kaynak: Kafescioğlu, 1949.

Kerpiç yapılar, özgün mimarileriyle Malatya kent kimliğinin oluşmasında önemli bir role sahiptirler. Malatya ile ilgili literatür incelendiğinde, geçmişte kentsel alanda farklı işlevlere sahip birçok kerpiç yapının bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak doğal ve beşeri birçok etken nedeniyle bu yapıların büyük bir bölümü günümüze ulaşamamıştır. Özellikle 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremde Malatya özgün kerpiç yapı stoku büyük zarar görmüş, birçok yapı yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Yitirilen bu yapılarla ilgili literatürde bilgi eksikliğinin bulunması ve bu yapılarla ilgili kapsamlı belgeleme çalışmalarının yapılmaması kent kimliğinin sürdürülebilirliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu özgün kerpiç mimari yok olmasının başlıca nedenleri:

- ✓ Modernleşme süreci ve yapılaşma etkisiyle kerpiç yapıların terk edilmesi ve korunamaması,
- ✓ Kerpiç yapı kullanıcılarının periyodik bakım ve onarım uygulamalarını ihmallerinden kaynaklı yapıda meydana gelen fiziksel bozulmalar,
- ✓ Geleneksel yapı ustası sayısının azalmasından kaynaklı yeni kerpiç yapıların üretilmemesi ve mevcut yapıların geleneksel tekniklerle onarılamaması
- ✓ Deprem gibi yıkıcı etkisi olan doğal afetler karşısında yeterli dayanıklılığa sahip olmamaları şeklinde sıralanabilir.

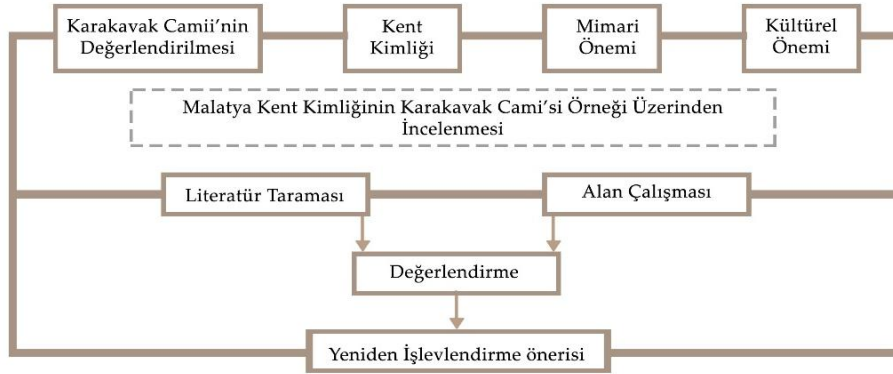
Bütün bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda kerpiç yapıların korunması açısından acil müdahale ve yapısal güçlendirme çalışmaları gereklidir. Söz konusu yapıların özgün nitelikleri korunarak, yapının kentsel ve çevresel

sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kent kimliğine hizmet etmesi açısından Malatya'daki kerpiç yapıların belgeleneşmesi, restore edilmesi ve yeniden işlevlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada tarihi çevre, kültürel miras ve kent kimliği araştırmalarında sıklıkla kullanılan nitel yöntem esaslı betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Betimsel analiz yöntemi, elde edilen verilerin sistematik bir şekilde toplama, düzenleme ve ulaşılan bulguların analizi safhalarını kapsamaktadır (Özdemir, 2010). Bu yöntemle yapılan değerlendirilmeler mevcut kültürel mirasın korunmasının yanı sıra söz konusu mirasın gelecekte yeniden işlevlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Şekil 7).

Malatya kırsal kerpiç mimarisinin korunması, bölgenin çok katmanlı tarihsel geçmişini yansıtan yapıların, kent kimliğinin ve yaşam kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Kerpiç malzeme; çevre dostu, ekonomik, sürdürülebilir ve iklim koşullarına uyum sağlama özellikleriyle yüzyıllar boyunca tercih edilmiştir. Kent kimliğini yansıtan kerpiç yapılar, bütün bu olumlu özelliklerine rağmen modernleşme, ilgisizlik, göç ve deprem gibi nedenlerle yok olma tehlikesi altındadır. Bu mirasın korunması için, belgeleme çalışmalarının yapılması, özgün malzeme ve teknikle deneyimli ustalar tarafından onarılması, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilmeleri önem arz etmektedir. Malatya'nın kırsal dokusunu oluşturan kerpiç mimarinin korunması ve yaşatılması kent kimliği açısından oldukça önemlidir. Çalışmada, Karakavak Mahallesinde bulunan ve kırsal kerpiç mimarinin önemli eserlerinden biri olan Tarihi Karakavak Camii'nin kent kimliği üzerindeki etkileri incelenmiş, yapının kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlamak ve kentleşme sürecinde bu kimliğin nasıl korunabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

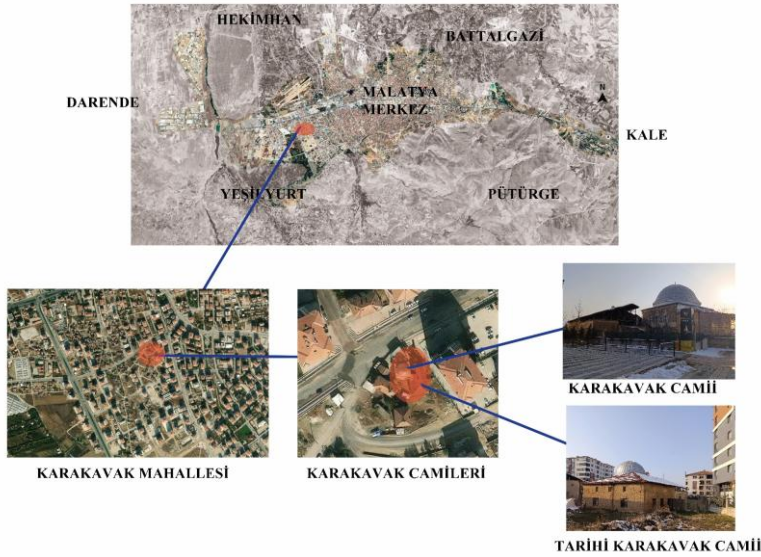
Şekil 7: Çalışmanın Yöntem Şeması

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmanın ilk aşamasında çalışma alanı olarak belirlenen Malatya-Karakavak Camii koruma kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiş, arşiv ve literatür taraması yapılmıştır. İkinci aşamada ise söz konusu yapının rölövesi çıkarılmış, yapının genel ve detay fotoğrafları çekilmiştir. Çalışmanın son aşamasında elde edilen veriler düzenlenmiş, yapının rölöve planları çizilerek yeniden işlevlendirme bağlamında değerlendirilmiştir.

ALAN ÇALIŞMASI

Çalışma alanı olarak Malatya Merkez ilçesinde yer alan tarihi kent dokusu ve geleneksel mimarisiyle öne çıkan Yeşilyurt İlçesindeki Karakavak mahallesi seçilmiştir. Değerlendirilmeye alınan mahalle alanı son yıllarda büyük oranda değişime uğrayarak kentsel kimliğini kaybetmeye başlamıştır (Şekil 8).

Şekil 8: Çalışmanın Yöntem Çalışma alanının ve tarihi Karakavak Camisi'nin kent içindeki konumu

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Karakavak Mahallesi

Kentsel koruma ve sürdürülebilirlik, şehirlerin kültürel ve tarihi mirasını koruma ve bu mirası sürdürülebilir olarak dönüştürme sürecini kapsamaktadır. Kentleşmenin hız kazanmasıyla, kültürel değerler, tarihi yapılar, kent dokusu ve kent kimliği tehdit altına girmiştir. Bununla birlikte kentsel koruma, geçmişin mirasını gelecek nesillere aktarabilmek için önemli bir gerekliliktir (Kalabay Baş ve Demir Kayan, 2024).

Bir kentin veya mahallenin kimliğini yansıtmaları bakımından yolları, geleneksel yapı ve dokusu, yeşil alanları ve simgesel öğeleri önemli bir yere sahiptir. Kırsal miras alanları da bu unsurların tamamını içeren insan ve doğa ilişkisine dair bilimsel, teknik ve uygulamalı veriler içerir (ICOMOS, 2013). Bu öğeler bölgenin kimliğini ve karakterini yansıtan kimlik bileşenleridir. Bu bakımdan yüzyıllar boyunca kentler, sosyo-kültürel ve fiziki normlar doğrultusunda kendine has kent ve mahalle kimliğini oluşturarak günümüze kadar gelmiştir. Fakat son yıllarda hızlı kentleşme, rant, bilinçsizlik, deprem gibi nedenlerden dolayı kentlerin ve mahallenin kimliği ve karakterlerini yansıtan öğeler hızla yok olmaktadır. Bölgenin kimliğini ve karakterini yansıtan kent bileşenlerini koruyarak günümüz ihtiyaç ve koşullarına uygun bir şekilde mahalle ve kentleri bütüncül bir şekilde düşünmek gerekmektedir. Bu bakımdan çalışma alanı içerisinde yer alan Karakavak Mahallesi, Malatya'nın yeşil dokusu, organik sokak ve yolları ve geleneksel yapı dokusuyla dönemin mahalle kimliğini ve kültürünü yansıtan önemli bir yerleşim alanındandır (Şekil 9).

Şekil 9: Karakavak mahallesinin 2019 yıllarındaki görünümü

Kaynak: Mahalle muhtarlığı arşivi.

Fakat süreç içerisinde çok hızlı bir şekilde değişim ve dönüşüm geçirerek mahallenin kimliği büyük oranda değişmiştir. Bu bakımdan mahalle ölçeğinde çevre kimliğini inceleyerek Karakavak Camii'nin mahalle ve kent kimliği için ne kadar önemli olduğunun vurgusu yapılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

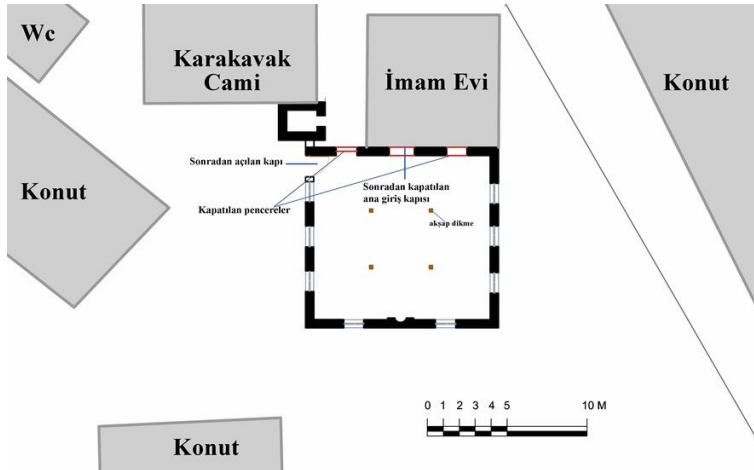
Şekil 10: Çalışma alanı içerisindeki Karakavak Mahallesi çevre kimliğinin değişimi göstermektedir

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda çalışma alanında yer alan Karakavak Mahallesi'nin süreç içerisinde, mahalle kimliğini yansıtan organik yolları, geleneksel yapı ve dokusu ile yeşil alanlarının büyük oranda değiştiği ve yok olduğu görülmektedir. Ayrıca mahalle kimliğini yansıtmak imgesel yapılardan geleneksel dokuların neredeyse tamamını kaybetmiştir. Çalışma bölgenin geleneksel yapı tekniği, malzeme ve mimari kimliğini yansıtarak günümüze kadar gelebilmiş ve atıl olarak kalmış Tarihi Karakavak Camii'nin önemini vurgulamaktadır.

Tarihi Karakavak Camii

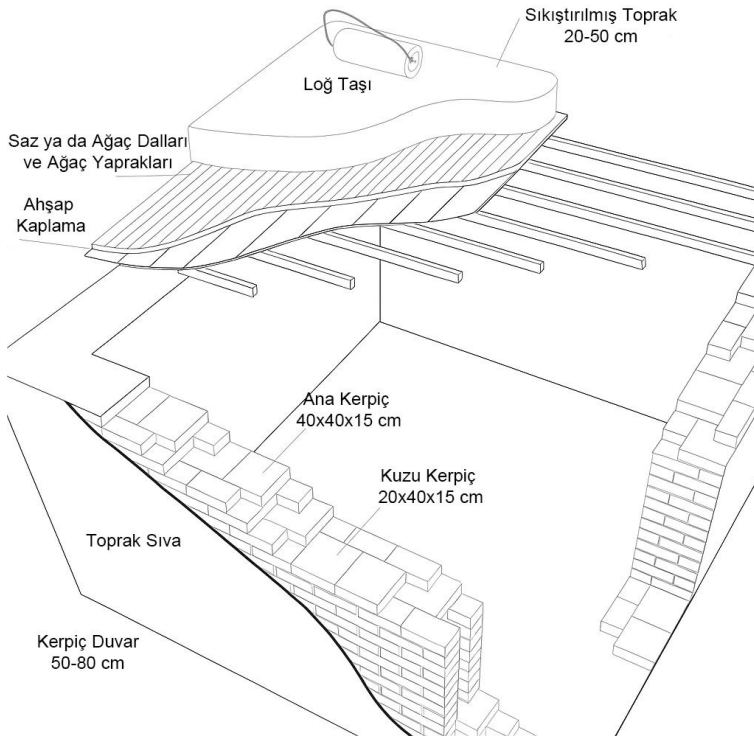
Tarihi Karakavak Camii, 1978 yılında aynı isimle inşa edilen yeni Karakavak Camii'nin güney köşesinde yer almakta olup, bu durum tarihi yapının yeni caminin arkasında kalmasına neden olmuştur. Söz konusu caminin iç mekânı, 11.05 x 11.26 metre boyutlarında kare bir plan şemasına sahiptir. Yapının duvarları, 50 cm kalınlığında kerpiç malzeme kullanılarak yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11: Tarihi Karakavak Camii'nin planı ve konumu

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yapının tavanı, kerpiç duvarlar üzerine ahşap kiriş sistemi kullanılarak düz dam şeklinde inşa edilmiş olup, mekânın merkezinde yer alan dört ahşap dikme ile desteklenmektedir. Daha sonraki bir dönemde yapıya çatı eklenmiştir.

Şekil 12: Yığma sistem düz damlı kerpiç bir yapının aksometrik görünüşü

Kaynak: Binan vd., 2017.

Tarihi Karakavak Cami, sade bir mimari forma sahiptir. Güney cephesinde, mihrap nişinin yanında iki ana pencere ve üst kotta konumlandırılmış üç adet tepe penceresi bulunmaktadır. Batı cephesinde ise üç pencere yer almaktadır. Yapının ana giriş cephesi olan kuzey cephesine bitişik olarak sonradan imam evi inşa edilmiş, bu durum kuzey cephesindeki ana giriş kapısı ile iki pencerenin kapanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, yapıya doğu köşe cephesinde yeni bir giriş kapısı açılmış olup, doğu cephesinde üç pencere bulunmaktadır (Şekil 13).

Şekil 13: Tarihi Karakavak Cami iç mekân resimleri

Kaynak: Yazar arşivi.

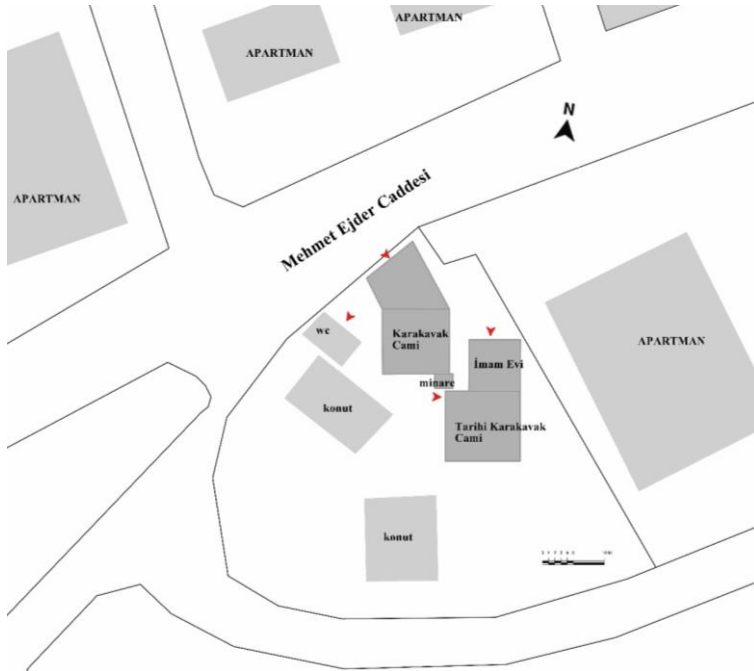
Tarihi caminin tek şerefeli minaresinin kürsü kısmı kesme taştan, gövde kısmı ise ateş tuğlasından inşa edilmiştir. Ancak, 2023 Kahramanmaraş depremleri sonucunda minarenin gövde bölümü yıkılmış olmasına rağmen, caminin genel yapısal bütünlüğü büyük ölçüde korunmuştur. Yapının yalnızca güney cephesinde, çatıdan sızan suların etkisiyle beden duvarında aşınmalar meydana gelmiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Tarihi Karakavak Camii'nin dış cephe görüntüleri

Kaynak: Yazar arşivi.

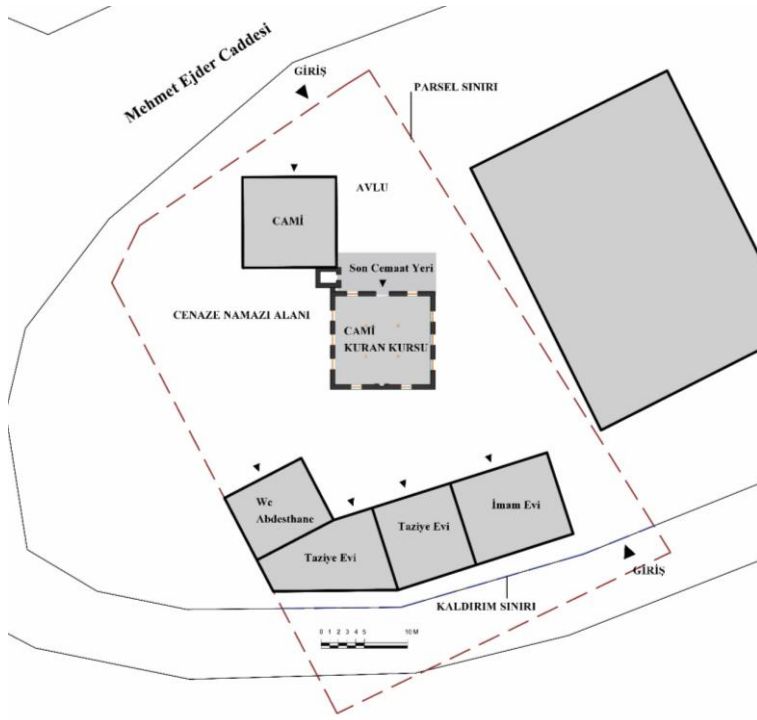
Zaman içerisinde, tarihi cami yapısının çevresine inşa edilen yüksek konutlar, giriş cephesine bitişik nizamda yapılan imam evi ve 1978 yılında inşa edilen Karakavak Camii nedeniyle yapı, dış çevre ile olan bağlantısını tamamen kaybetmiş ve dışarıdan algılanması neredeyse imkânsız hale gelmiştir (Şekil 15).

Şekil 15. Karakavak Camilerinin güncel durumlarını gösteren vaziyet planı

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tarihi Karakavak Camii, bölgenin yapısal kimliğini yansıtan kerpiç malzeme kullanılarak inşa edilmiş olması, ahşap giriş sistemleriyle oluşturulmuş düz dam çatısı ve ateş tuğlalarla inşa edilen minaresi ile bölgenin en önemli mimari unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde atıl durumda bulunan bu tarihi cami, kerpiç mimarisi ve ahşap düz dam sistemi ile yalnızca Karakavak Mahallesi'nin değil, aynı zamanda Malatya kentinin kimliğini yansıtan nadir yapılar arasında yer almaktadır. Günümüze kadar büyük ölçüde özgünlüğünü ve yapısal bütünlüğünü koruyan tarihi caminin, korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Son yıllarda Karakavak Mahallesi'nin kentsel kimliği değişmiş ve nüfusu hızla artmıştır. Bu bağlamda, tarihi caminin yeniden işlev kazandırılarak korunması ve algılanabilirliğinin artırılmasına yönelik müdahalelerde bulunulması zorunludur. Bu doğrultuda, Tarihi Karakavak Camii'ne yönelik yeniden işlevlendirme önerisi geliştirilmiştir (Şekil 16).

Şekil 16: Tarihi Karakavak Camii'nin yeniden işlevlendirilen vaziyet planı

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Karakavak Camii imamının, caminin ilk durumu hakkında ki sözlü anlatımları doğrultusunda yapılan öneride Tarihi Karakavak Camii'nin güney giriş cephesinde konumlandırılmış imam evi kaldırılmış ve son cemaat yeri eklenmiştir. Tarihi Camii yapısının görünürlüğünün artması için şuan kullanılmakta olan wc alanı kaldırılmıştır. Tarihi Karakavak Caminin bahçesinin arka alanına ise bölgenin ihtiyacını karşılayacak şekilde wc, abdesthane, taziye evi ve imam evi tasarlanmıştır.

KARAKAVAK CAMİİ'NİN KENTSEL KİMLİK BİLEŞENLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada, hem mimari hem de simgesel değeriyle yerel kimliğin önemli bir taşıyıcısı olan Malatya-Karakavak Mahallesi şekil 1'deki kentsel kimlik bileşenleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Doğal çevre, yapay çevre, sosyo-kültürel çevre, sosyo-ekonomik özellikler temel alınarak yapılan analizde, Karakavak Mahallesi'nin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümler incelenmiştir. Karakavak mahallesinin kentleşme süreci, kentsel kimliği oluşturan bileşenler açısından değerlendirilmiş ve Karakavak Mahallesi için kültür simgesi niteliğindeki tarihi Karakavak Camii'nin korunması amacıyla geleceğe yönelik öneriler sunulmuştur. Karakavak Mahallesi ve Camii'nin kentsel kimlik bileşenleri çerçevesinde değerlendirmesi şu şekilde ifade edilebilir:

Doğal çevre özellikleri ve değişimi:

- ✓ Kentleşme ve modernleşme süreci Karakavak Mahallesi'nde önemli değişikliklere neden olmuştur.
- ✓ Tarımsal alanların ve doğal bitki örtüsünün konut alanlarına dönüşmesiyle yeşil alan miktarı önemli ölçüde azalmıştır.
- ✓ Mahallede, yeşil alanların azalması ve yapılaşmanın artması, ısı adası etkisi yaratarak sıcaklıkların yükselmesine neden olabilecektir.
- ✓ Malatya'nın deprem riski taşıyan bir kent olması, yaşanan depremlerde geleneksel dokunun ve şehir kimliğinin önemli ölçüde zarar görmesine neden olmuştur.

Yapay çevre özellikleri ve değişimi:

- ✓ Geleneksel Karakavak kırsal kerpiç evleri yerini modern, çok katlı yapılara bırakmıştır.
- ✓ Yeni yol ve kavşak düzenlemeleriyle ulaşım geliştirilmiş, trafik yoğunluğu artmıştır.
- ✓ Karakavak Mahallesi'nde geleneksel mahalle meydanları, yeni açık alan düzenlemeleriyle değişime uğramıştır.
- ✓ Özellikle 2020 ve 2023 depremleri sonrası gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri, mahallenin yapısal kimliğini büyük ölçüde etkileyerek geleneksel mahalle dokusunda bozulmalara yol açmıştır.

Sosyo-kültürel çevre özellikleri ve değişimi:

- ✓ Kentleşmenin artmasıyla birlikte Karakavak Mahallesi'nde nüfus artışı yaşanmıştır.
- ✓ Modernleşme ve yapılaşmanın artması, geleneksel mahalle kültürünü zayıflatmış, geleneksel kırsal kerpiç mimarisinin korunamamasına ve giderek yok olmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak gerçekleşen doğal, yapay ve sosyo-kültürel çevre özelliklerindeki değişimler Karakavak Mahallesi'nin kentsel kimliğinin dönüşümünü göstermektedir. Kentleşme ve nüfus artışı mahallenin hem kültürel hem de fiziksel yapısını değiştirmiştir. Geleneksel kırsal kerpiç mimarisinin özelliklerini taşıyan Karakavak Camii'nin mahalle simgesi olarak korunması kent kimliği açısından kritik öneme sahiptir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent kimliği, kültürel, toplumsal ve mekânsal unsurların etkileşimiyle şekillenir ve kent kimliğinin şekillenmesi bu unsurların dönüşümüne bağlıdır. Mekânsal dönüşümler yanlış politikalarla tarihi yapıların yitirilmesine yol açabilir. Tarihi yapıların korunmasında '*yaşatarak koruma*' anlayışıyla planlı koruma çalışmaları sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, yapıyı yeniden işlevlendirilerek koruma çalışmaları ile gerçekleştirilebilir (Kalabay Baş ve Demir Kayan, 2024).

Kerpiç, kolay ulaşılabilir olması, sürdürülebilir olması, ekonomik olması, üretim kolaylığı ve sıcak-soğuk dengesini sağlaması nedeniyle kırsal mimaride yaygın olarak kullanılan yapı malzemesidir. Bu avantajlar tarih boyunca Malatya şehrinde kerpiç yapı malzemesinin yaygın olarak tercih edilmesini sağlamıştır. Ancak günümüzde kerpiç yapılar hızla yok olmaktadır. Venedik Tüzüğü'nde anıt ve kültürel miras kavramı, kültürel ve tarihi öneme sahip kentsel ve kırsal yerleşimleri de kapsamaktadır. Bu nedenle kırsal kerpiç mimarinin önemli eserlerinden biri olan Malatya-Karakavak Camii'nin korunması önem arz etmektedir. Kent belleğinde önemli bir yeri olan ve yaşayan kültürel miras niteliğindeki yapının, korunmasına dair mevcut durum şu şekilde ifade edilebilir:

- ✓ Karakavak Mahallesi süreç içerisinde mahalle kimliğini ve geleneksel dokusunu büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu bakımdan kentin kimliğini yansıtacak yapı ve dokuların acil olarak belgelenmesi ve korunması gerekmektedir.
- ✓ Nitelikli yapıya ilişkin yeterli bilgi ve belgenin bulunmaması ve yapının özellikle 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenmiş olması koruma sürecini zorlaştırmaktadır.
- ✓ Tarihi Karakavak Camii, özgün mimari özelliklerini büyük ölçüde korumakla birlikte, atıl durumda bırakılmış ve fiziksel yıpranma nedeniyle zamanla işlevini yitirmiştir.
- ✓ Yapının çevresel açıdan kentin hızla değiştiği bir alanda bulunması koruma durumunu olumsuz yönde etkileyen bir faktördür.
- ✓ Yapının özgün işlevi korunarak ihtiyaca yönelik müdahalelerle korunması önem arz etmektedir.

Süreç içerisinde dokusunu ve kimliğini büyük oranda kaybetmiş Karakavak Mahallesi için önemli bir yere sahip olan tarihi Karakavak Camii'nin korunması, incelenen mimari mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesi ve farkındalığının artırılması için yapının özgün malzeme ve mimari karakteristiğine öncelik verilerek şu öneriler dikkate alınabilir:

- ✓ Tarihi Karakavak Camii, çevresinde yer alan yüksek apartmanlar, imam evi ve 1978 yılında inşa edilen Karakavak Camii nedeniyle görünürlüğünü yitirmiş ve arka planda kalmıştır. Bu nedenle, yapının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde bu husus dikkate alınarak çeşitli öneriler sunulmalıdır.
- ✓ Tarihi Karakavak Camii'nin acil olarak tescillemesi ve güney cephe duvarındaki hasar için müdahale yapılması gerekmektedir.
- ✓ Karakavak Mahallesi'nin nüfusu zaman içinde hızla artmıştır. Bu doğrultuda, her iki caminin de aktif olarak kullanılması planlanmıştır; Tarihi Karakavak Camii'nin belirli günlerde ibadet amacıyla, diğer günlerde ise Kur'an kursu ve benzeri etkinlikler için değerlendirilmesi hedeflenmiştir.
- ✓ Ayrıca, günümüzde imam evi olarak kullanılan bölümün kaldırılmasıyla caminin algılanabilirliği artırılmalı ve kapatılmış olan orijinal giriş ile pencereler yeniden açılmalıdır. Bununla birlikte, caminin önüne yapının özgün kimliği ve dokusuyla uyumlu yarı açık bir son cemaat alanı eklenmesi önerilmektedir.
- ✓ Caminin yeniden işlevlendirilmesinde, mahallenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla imam evi, taziye alanları ve abdesthane yapıları önerilmiştir. Ayrıca açık mekân kurgusunda cenaze namazı alanı da önerilmiştir.
- ✓ Böylece kentin kimliğini yansıtan tarihi Karakavak Camii'nin farkındalığının artırılarak korunmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak, yok olmaya yüz tutmuş kırsal kerpiç mimari örneklerinden biri olan Karakavak Camii üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, yapı ile ilgili kapsamlı bilgiler sunmanın yanı sıra, Malatya şehrindeki özgün kırsal kerpiç mimarisinin, kültürel miras ve kent kimliği açısından korunmasının önemini vurgulamaktadır. Kerpiç mimari mirası sadece fiziksel değil aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğinde bir yansımasıdır. Çalışmada, Malatya Karakavak Cami özelinde yerel kimliğin ve tarihi belleğin bir unsuru olan yapının yeniden işlevlendirilerek korunması gerektiği önerisi ortaya konmuştur. Kırsal kerpiç mimarisi ile kent kimliği arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma, bu alanda yapılacak olan çalışmalara ışık tutarak akademik literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Arseven, C. E. (1956). Türk sanatı tarihi. İstanbul Milli Eğitim Basımevi.
- Ağaldağ, S. (2016). Malatya eskiçağ tarihi. Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Akalın, F. B. (2023). Bellekteki iz: Arslantepe. International Social Sciences Studies Journal, 9(110), 6764–6775. <https://doi.org/10.29228/sssj.69311>
- Binan, D., Güler, K., Çobancoğlu, T. (2017). Anadolu’da geleneksel kerpiç mimari miras ve koruma sorunları, Ed. Yıldız Aksoy, Yaşamın Her Karesinde Toprak, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Çelebi, A. G. & Tuna, A. (2022). Tarihi çevrelerde yaşanan mekânsal değişim: Battalgazi (Eski Malatya) tarihi kent merkezi örneği. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi. 18(2), 353-372.
- Çelebi, R. (2012). Anadolu kerpiç mimarlığı. Golden Medya Matbaacılık ve Tic. A.Ş.
- Çöl, Ş. (1998). Kent kimliğini oluşturan faktörler ve günümüz kentlerini kimlikli kılmak için bir sistem önerisi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul.
- Darkot, B. (1988). Malatya. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt. 27, ss. 468-473). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Demir, H. & Kakdaş A. D. (2020). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin ticaret mekânları üzerindeki etkisi: Diyarbakır İzzetpaşa caddesi. H. H. Kozlu. (Der.), Mimarlık Bilimlerinde: Akademik Çalışmalar içinde (ss. 195-210). Fransa: Livre de Lyon.
- Erdinç, A. (2016). Antalya örneğinde kent kimliği. Toplum ve Demokrasi Dergisi, 4(8), 193-198.
- Ekinci, O. (1992). Kent Planlamasında “Kültürel Kimlik Sorunu”. Ege Mimarlık Dergisi. 2, 39-42.
- Hayta, Y. (2016). Kent kültürü ve değişen kent kavramı. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 165-184.
- Kafescioğlu, R. (2017). Çağdaş yapı malzemesi toprak ve alker. İTÜ Vakfı Yayınları.
- Kalabay Baş, S. N. & Demir Kayan, H. (2024). Kentsel kimlik bağlamında toplumsal kültürel mekânsal dönüşüm: Kayseri Tavukçu Mahallesi örneği. Kent Akademisi, 17(3), 1104-1128. <https://doi.org/10.35674/kent.1432341>
- Kalaycı, T., Yıldırım, K. & Mutdoğan, A. S. (2023). Yere bağlılığın ve kent kimliğinin bir mekân üzerinden incelenmesi: İsrail evleri (Dikmen Yapı Kooperatifi) örneği. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 14(1), 296-316. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1379359>
- Karabacak, Z. İ. (2013). Yerel dokusunu yitirmekte olan bir kent: Malatya, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(5) 345–355. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4703>.
- Kaymaz, I. (2013). Urban landscapes and identity. In M. Özyavuz (Ed.), Advances in landscape architecture (pp. 739–760). Intech Publishers. <https://doi.org/10.5772/55754>
- Kaymaz, İ. H. (2014). Malatya şehrinin mekânsal gelişimi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya’nın kent kimliği açısından irdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14), 373-392.
- Kınalı, F. (1962). Eski Anadolu tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köse, B. & Dönmez, Y. (2021). Mahalle ölçeğinde kültürel değerlerin kent kimliğine etkileri: Kale Mahallesi-Samsun. Kent Akademisi, 14(4), 1156-1190. <https://doi.org/10.35674/kent.955281>

- Lynch, K. (1960). The image of the city. The Tecnology Pres & Harvard University Pres.
- Oğuz, M. (2000). Malatya tarihi ve sosyoekonomik durumu (M.Ö. 5500 – M.S. 1920). Kendi Yayını.
- Olğun, T. N. (2021). Malatya yöresi kırsal kerpiç mimarisi: Nitelikler, sorunlar ve koruma önerileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- Çelebi, R. (1979). Kerpiç yapım yöntemleri ve kullanımı üzerine bir inceleme, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, Doçentlik Tezi, İstanbul.
- Olğun, T. N., & Karatosun, M. (2023). Kerpiç yapılarda koruma sorunu olarak deprem etkileri. Muş Alparslan University Journal of Science, 11(1), 15–27. <https://doi.org/10.18586/msufbd.1269587>
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 11(1), 323-343.
- Sağlam, F., Bilgin, Z., Demirbağ, H., & Memiş, E. (2013). Malatya kent rehberi. Seçil Ofset.
- Saygılı, R. (2015). Malatya haritası: Malatya ilçeleri nelerdir? Malatya ilinin nüfusu kaçtır, kaç ilçesi vardır? Milliyet. <https://www.milliyet.com.tr/egitim/haritalar/malatya-haritasi-malatya-ilceleri-nelerdir-malatya-ilinin-nufusu-kactir-kac-ilcesi-vardir-6311205>
- Şahin, M., ve Eroğlu, B. (2020). Malatya Geleneksel Konutları Ve Dokusu Üzerine Bir Yaklaşım: Yakınca Evleri. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi. 740-756. <https://doi.org/10.21733/ibad.791883>
- Şahin, M., ve Eroğlu, B. (2023). Developing a Model Proposal to Evaluate the Authenticity of Traditional Housing; Malatya Case Study. ICONARP International Journal of Architecture and Planning. 11(2), 754–780. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2023.263>
- Şahin, Y. D. (2020). Eski Malatya'dan Malatya'ya mevsimlik göç ile başlayan mekân kurma geleneğinin, zorunlu göç ile kalıcı yerleşime dönüşmesi: Sivil mimari yerleşim özellikleri üzerine bir inceleme. İdealkent. 11(30), 795-817. <https://doi.org/10.31198/idealkent.683111>
- Topçu, K. (2011). Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(2), 1048-1072.
- Tuncer, C. O. (2007). Anadolu kervan yolları. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS). (ty). Venedik Tüzüğü, 1964. ICOMOS. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (20.10.2023).
- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS). (ty). Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013. ICOMOS. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf (20.10.2023).